

Welke (boom)soorten kiezen?

De keuze van de boomsoorten is heel belangrijk. Plant je soorten die goed zijn aangepast aan de bodem (zand, leem, klei, droog of nat) dan heb je een heel goede kans op succes.

- **Klimbomen**

Bomen die zich al laag boven de grond vertakken zijn ideaal als klimbomen. Leuke soorten zijn bijvoorbeeld tamme kastanje, plataan, Robinia maar ook bijvoorbeeld Magnolia.

Een goede klimboom is echter een stevige boom op leeftijd.

Wil je sneller kunnen klimmen, dan ga je beter voor een meerstammige boom (hakhout). Hakhoutbeheer houdt in dat je de bomen om de 5 à 15 jaar afzaagt tot iets boven de grond. Zie het als een soort 'knotwilg' die vlak boven de grond wordt geknot.

De volgende lente schiet de boom opnieuw uit waarbij hij niet één stam vormt maar eerder een kruin met verschillende takken.

Het jaar daarna zaag of knip je de middelste takken weg, of dun je de 'pruik' van takken wat uit. Zo krijg je een prima boom om kampen in te bouwen, en na enkele jaren zijn de takken (stammen) al stevig genoeg om in te klimmen. Let wel op, je kan dit niet bij elke boomsoort!

Soorten die heel goed hakhoutbeheer verdragen en bovendien ook vrij snel uitgroeien tot een stevige boom/struik, zijn bijvoorbeeld es, esdoorn, hazelaar en tamme kastanje. Die laatste hebben als bijkomende pluspunten natuurlijk de lekkere noten. En esdoornzaden zijn ook leuke 'helikoptertjes'. Het duurzame hout van tamme kastanje en Robina pseudoacacia is geschikt voor buitengebruik, bijvoorbeeld afsluitingen, boomhutten, klauterstammen of siorpaaltjes.

- **Grote bomen**

Grote bomen hebben voor de inrichting van een speelruimte een bijzondere betekenis. Probeer bij de planning de bestaande grote bomen zoveel mogelijk te behouden, omdat ze ontzettend veel speelmogelijkheden bieden en meestal tegen een stootje kunnen. Nieuw aangeplante kleine bomen daarentegen, kunnen het op een speelterrein soms moeilijk hebben om te overleven of mooi uit te groeien. Gebeuren er graaf- of andere ingrijpende inrichtingswerken, spreek dan goed af met de aannemer over de bescherming van de bestaande bomen en struiken. Weet dat beschadiging van de schors of de wortels tot afsterven van de boom kan leiden.

Het oor wil misschien ook eens wat: een ratelpopulier – ook een snelle groeier en helemaal niet veeleisend – wordt een 'ritselboom'.

- **Snelle en robuuste groeiers**

Bomen die snel en goed groeien verdragen het wanneer af en toe takken afgebroken worden. Afgebroken of afgevalle takken zullen transformeren in zwaarden van ridders of in bouw materiaal voor een kamp. Bijzonder snelle groeiers zijn bijvoorbeeld heel wat wilgensoorten, abelen en

populieren. Op rijke gronden groeien ook essen en esdoorns erg makkelijk. Wil je snel een grote boom en heb je geen budget voor groot plantmateriaal dan kan je wilgen 'poten'. Daarvoor zaag je rond eind november enkele vitale takken van een vijftal cm dikte uit bijvoorbeeld een knotwilg, en je plant deze in goed vochtige grond. Zorg ervoor dat de 'stam' niet scheef staat als dat niet de bedoeling is, en dat er steeds water genoeg is zodat nieuwe worteltjes zich kunnen ontwikkelen. Om de vorming van worteltjes te stimuleren, kan je onderaan de schors wat 'kwetsen'. Met een beetje geluk groeit de tak de volgende lente uit en na enkele jaren kan je boom al een touwladdertje aan!

De juiste boom op de juiste bodem

Bij de keuze van de boom- en plantensoorten, spelen heel wat factoren mee. Eerst en vooral moet je rekening houden met de condities van de bodem. Zit je bijvoorbeeld met een droge zanderige grond, dan zullen essen of linden het hier knap lastig hebben en plant je beter eiken, dennen, lijsterbes en berk. Langs een beek of een gracht voelen sommige soorten zich beter thuis dan bovenop een zandige speelheuvel. Informeer je best goed bij de boomkweker. Werk je met een ontwerper of een tuin/landschapsarchitect, dan zal

die volgens de mogelijkheden en de terreinsituatie kiezen voor de meeste geschikte plantensoorten. Hou het wel natuurlijk. Kies dus liever de soorten die hier van nature thuis zijn, namelijk inheemse of nog beter 'autochtone' planten van de streek. Laat je liever niet verleiden tot al te exotische variëteiten die ongetwijfeld heel prachtig bloeien in tuinen en parken. Sommige soorten zijn echter niet winterhard, vragen erg veel verzorging of kundige snoei, en bieden minder mogelijkheden voor onze inheemse fauna en flora. Streek-eigen soorten zijn het best aangepast aan de plaatselijke situatie en zijn in de regel minder vatbaar voor ziekten en plagen en je hebt er minder onderhoud aan. Ze trekken meer vlinders en andere dieren aan. En tenslotte werk je met het planten of behouden van streek-eigen bomen en struiken mee aan de instandhouding van het lokale karakteristieke landschap en raken kinderen ook meer vertrouwd met de soorten die hun eigen streek van nature kenmerken.

Te mijden: giftige en 'pijnlijke' planten

Bij de beplanting van een speelterrein is het natuurlijk aangewezen om rekening te houden met soorten die 'gevaarlijk' kunnen zijn voor kinderen. Sommige planten zijn immers erg giftig zoals taxus, andere kunnen brandwonden veroorzaken zoals reuzenberenklauw. Verder zijn er ook soorten die hinderlijke insecten aantrekken zoals de processierups die vooral in onze inlandse eiken haar nesten bouwt. Zijn er in jouw streek grote problemen door deze rups dan kan je overwegen om geen eiken aan te planten. In elk geval is het aan te raden om niet voor één enkele boomsoort te kiezen en zoveel mogelijk in te zetten op een variatie aan soorten. Zijn er dan problemen met een bepaalde boomsoort, dan hoeft dat geen grote ramp te betekenen. Het is belangrijk dat je bij de keuze van de soorten op de hoogte bent van mogelijke risico's voor kinderen. Terecht wordt gezegd dat het

inschatten van risico's en het verleggen van grenzen elementaire uitdagingen zijn die kinderen op een speelruimte zelf moeten kunnen ervaren. Het kan helemaal geen kwaad dat kinderen aan den lijve kunnen ondervinden wat brandnetels zijn, dat ze die leren herkennen (en mijden...). Maar kinderen hebben vaak geen besef van de gevaren die verbonden kunnen zijn aan giftige planten. Ze hebben bijvoorbeeld geen enkel referentiepunt om te weten dat de twijgen en vruchten van de Amerikaanse vogelkers het giftige blauwzuur bevatten. En sommige giftige bessen zien er net zo aantrekkelijk uit als de bessen die ze thuis al hebben gegeten. Daarom zijn we bij het ontwerp beter vooruitziend en nemen we met sommige planten beter geen risico's. Uiteraard is het wel zo dat de giftigheid bepaald wordt door de dosis. Hieronder vind je alvast een lijstje van planten die problemen kunnen geven. Het lijstje werd samengesteld na raadpleging van het Nederlandse 'handboek veiligheid van speelterreinen' en de richtlijnen in de Duitse DIN-norm (18034).

Houtachtige planten te mijden op speelterreinen in het algemeen:

- *Euonymus europaeus* spp. (wilde kardinaalsmuts)
- *Ilex aquifolium* (hulst)
- *Daphne mezereum* (peperboompje)
- *Laburnum anagyroides* (gouden regen)
- *Taxus baccata* (taxus of venijnboom)

Houtachtige planten te mijden op speelterreinen voor kleuters of peuters:

- *Andromeda polifolia* (lavendelheide)
- *Clematis vitalba* (bosrank)
- *Cytisus* spp. (brem)
- *Hedera helix arborescens* (klimop in struikvorm)
- *Juniperus communis* (jeneverbes)
- *Juniperus sabina* (zevenboom)
- *Juniperus virginiana* (cederhoutboom)
- *Kalmia* spp. (lepelboom)
- *Ligustrum* spp. (liguster)
- *Lonicera* behalve *Lonicera pileata* (kamperfoelie) en *Lonicera nitida* (Elegant)
- *Lycium barbarum* (boksdoorn)
- *Pieris japonica* (struikheide)
- *Prunus laurocerasus* (gewone laurierkers)
- *Prunus serotina* (Amerikaanse Vogelkers)
- *Prunus virginiana* (Virginische vogelkers)
- *Rhamnus cathartica* (wegedoon)
- *Rhamnus frangula* (vuilboom of sporkehout)
- *Rhododendron* spp.
- *Rhus* spp. (fluweelboom)
- *Robinia pseudoacacia* (acacia)
- *Sambucus ebulus* (kruidvlier)
- *Sambucus racemosa* (bergvlier)
- *Viburnum*, besdragende soorten (sneeuwbal, Gelderse roos)

Giftige kruidachtige planten:

- *Aconitum napellus* (monnikskap)
- *Arum maculatum* (gevlekte aronskelk)
- *Chelidonium majus* (stinkende gouwe)
- *Colchicum byzantinum* (herfsttijloos)

- Convallaria majalis (lelietje-van-dalen)
- Delphinium cultorum (ridderspoor)
- Digitalis purpurea (vingerhoedskruid)
- Helleborus spp.
- Heracleum mantegazzianum (reuzenberenklauw)
- Papaver somniferum (slaapbol, opiumpapaver)
- Solanum nigrum (zwarte nachtschade)

Leuke en/of lekkere soorten

Na deze waslijst met soorten die we liever niet aanplanten, doen we hier een greep uit het ruime aanbod van bomen en struiken die wél leuk of lekker kunnen zijn.

Eerst en vooral een lijstje met (inheemse) bomen en struiken die eetbare vruchten, noten of bessen produceren. Je kan er inspiratie uit putten voor een 'sneukelbosje', een 'plukhoekje' of een 'eetbare tuin'.

Je kan ook een echte **moestuin** aanleggen en je eigen groenten kweken. Het project 'schooltuinen' van Landelijke Gilden (in samenwerking met Plattelandsklassen en AVEVE) biedt scholen die met een schooltuin willen starten een financiële ondersteuning, advies, een startmap en andere didactische ondersteuning.

In buurt- of stadsparken biedt **een plukhoek of een echte boomgaard** leuke kansen voor ontmoetingen tussen buurtbewoners en hun kinderen. Staat je terrein vol met dit lekkers, dan krijg je misschien ideeën voor een les confituur maken, bessenyoghurt en homemade limonade als tienuurtje, zelfgemaakte thee van rozenbottel en linde. Heel makkelijk en lekker zijn bosaardbeitjes. Zet een paar plantjes op een vrij zonnig plekje, en merk hoe het aardbeitjestapijt zich elk jaar verder uitbreidt. Frambozen groeien bijna overal makkelijk, en vragen weinig onderhoud. Er bestaan vroege (mei-juni) en late (augustus-september) soorten. Verder ligt het planten van enkele fruitbomen natuurlijk het meest voor de hand: appel, pruim, peer, kers, kriek, perzik en mirabellen. Bedenk wel dat een goed beheer van fruitbomen wel wat werk en zorg inhoudt. Informeer je vooraf goed bij de boomkweker over de periode dat de boom vruchten draagt (in juni, september of in hartje zomervakantie?) en vraag naar oude lokale variëteiten die niet erg vatbaar zijn voor ziekten en plagen. Denk ook aan het beheer van de fruitbomen. Om veel vruchten te dragen is geregeld een doordachte snoeibeurt nodig. Ken je iemand die hier ervaring mee heeft? Voor fruitbomen heb je ook behoorlijk wat ruimte nodig. Hoogstamfruitbomen worden op ongeveer tien meter van elkaar geplant, halfstammen op zes à zeven meter afstand. Combineer liefst soorten die elkaar kunnen bestuiven, zoals sommige kers- en krieensoorten of meerdere bomen van eenzelfde soort. Reken voor hoogstamfruitbomen op ongeveer 30 euro per stuk. Hiervoor krijg je wel een behoorlijk exemplaar dat binnen enkele jaren al vruchten draagt, soms zelfs al het eerste jaar na het aanplanten.

Heb je minder ruimte, dan kan je ook opteren voor leifruit. Klassiek zijn de 'leiperen', denk aan de vroegere klooster- of abdijtuin omringd door een hoge tuinmuur met leifruit. De perenboom wordt dan vlak voor een (zuid)muur geplant en zijn takken worden horizontaal langs de muur geleid. Ook druivelaars zijn hiervoor aanraders. Span je enkele stevige draden dan kan je zelfs een

'schaduwdakje' maken van druivenranken. Peren en druiven zijn plukklaar in september, een lekker welkom in het begin van het schooljaar.

Maar ook heel wat **gewone bosbomen dragen ook eetbare vruchten, en hoeven niet vakkundig te worden gesnoeid**. Bij elke soort in onderstaande lijst staan suggesties voor de aanplanting: in groepjes, verspreid of alleenstaand (solitair). Tussen haakjes staan de afmetingen van de ruimte die deze boom of struik nodig heeft, bijvoorbeeld een ruimte van 2 bij 2 meter oftewel een viertal m².

- *Fagus sylvatica*: beuk, aan te planten in groep, geen specifieke eisen, groeit hoog op
- *Castanea sativa*: tamme kastanje, alleenstaand of in groep, geen specifieke eisen, kan hoog opgroeien of als hakhout worden beheerd
- *Tilia cordata* of *platyphyllos*: linde spp., best alleenstaand (bloemen hangen dan laag en zijn gemakkelijk te oogsten om gedroogd thee van te trekken), vraagt een vruchtbare bodem, groeit op als boom
- *Juglans regia*: okkernoot, best alleenstaand, geen specifieke eisen, groeit hoog op
- *Prunus avium*: boskers of zoete kers, best alleenstaand
- *Malus domestica*: appelboom, alleenstaand tot wijd verspreid (6 x 6m)
- *Prunus domestica*: kwets (soort pruim), alleenstaand tot verspreid (4 x 4m)
- *Mespilus germanica*: mispel, alleenstaand tot verspreid (4 x 4m) De vruchten laat je best hangen tot ze na een koude periode bruin en zacht zijn, je kan er lekkere compote of likeur van maken.
- *Cydonia oblonga*: kweepeer, solitair tot verspreid (4 x 4m), vooral lekker als gelei
- *Corylus avellana*: hazelaar, in groep (2 x 2m) van nature aan de bosrand
- *Sambucus nigra*: vlier, in groep (3 x 3m) van nature aan zonnige bosranden, vooral lekker voor bessensiroop en bloesemdrank (Roomer)
- *Amelanchier lamarcki*: krentenboompje, in groep (3 x 3m) van nature aan zonnige bosrand
- *Ribes* sp.: rode, witte en zwarte trosbes, in groep (1 x 1m) van nature aan zonnige bosrand
- *Ribes uva-crispa*: kruis- of stekelbes, in groep (1 x 1m), van nature aan zonnige bosrand
- *Rubus idaeus*: framboos, in groep (1 x 1m) van nature aan zonnige bosrand
- *Rosa* sp.: eglantier en rozen*, in groep (1x1m) van nature aan zonnige bosrand
- *Rubus caesius*: braam, 'verwilderingsoort', kan spontaan op het terrein komen

Krijg je graag veel bezoek van kleurige vlinders en vogels, dan vind je inspiratie in onderstaand lijstje van hun favoriete soorten. Let wel op met snoeien: struiken die te sterk of vaak worden gesnoeid, zullen nog heel weinig of geen bloemen krijgen. En dus ook geen nectar of bessen waar de kleine bezoekers zo gek op zijn... Natuurlijk zijn er veel meer mogelijkheden dan het beperkte lijstje dat je hieronder ziet. Vraag maar na bij de boomkweker of tuincentrum.

- *Rhamnus frangula*: vuilboom (let op, is giftig voor de mens)
- *Euonymus europaeus*: kardinaalsmuts (let op, is giftig voor de mens)
- *Buddleia* spp.: vlinderstruik (niet inheems maar trekt wel massa's vlinders aan), de variëteit ontwikkeld door ARGUS heeft het voordeel dat die niet spontaan verder uitzaait (bloeit in volle zomer)
- *Rhamnus catharticus*: wegedoorn (let op, is giftig voor de mens)
- *Viburnum opulus*: gelderse roos (let op, is giftig voor de mens)
- *Prunus padus*: Europese vogelkers
- *Cornus sanguinea*: rode kornoelje
- *Prunus spinosa*: sleedoorn

- *Crataegus* sp.: meidoorn
- *Ligustrum vulgare*: wilde liguster (let op, is giftig voor de mens)
- *Sambucus nigra*: vlier
- *Rosa* sp.: wilde rozen
- *Sorbus aucuparia*: lijsterbes

Een ander verhaal zijn de planten met doornen en stekels. Het gebruik van doornige en stekelige planten wordt over het algemeen afgeraden op een speelterrein omwille van de potentiële risico's. En in een speelbosje zijn stekelige takken niet het prettigste materiaal om kampen te gaan bouwen!

Toch zijn er situaties waarin deze planten nuttig kunnen zijn. Ze kunnen bescherming bieden aan jonge plantjes of kwetsbare aanplantingen. Stekelige planten worden ook niet zo vaak vernield of misbruikt door kleine vandaaltjes. Een haag van doornstruiken kan ook een afscherming vormen tegen gevaarlijke situaties (openbare weg, waterloop ...) of tegen het betreden van privé-eigendom. We willen hier wel de bemerking maken dat doornen en stekels meestal niet volstaan om verkeerd geplante planten te beschermen. Op een speelterrein is het meestal zinloos om spontaan ontstane doorgangen en looplijnen te proberen breken met doornige of stekelige planten. Beter is om deze 'organische' paadjes te respecteren en het gebruik als een uitgangspunt te nemen bij de aanleg en het beheer van het terrein.

Een paar soorten:

- *Crataegus monogyna*: meidoorn, mogelijk in hagen
- *Prunus spinosa*: sleedoorn, mogelijk in hagen
- *Ribes uva-crispa*: kruis- of stekelbes
- *Robinia* spp.: acacia
- *Rubus caesius*: braam